

профессиональными приемами, но и был бы готов к постоянному профессиональному росту. Технологический подход в профессиональной подготовке способствует реализации принципиально новых форм и методов формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных.

Литература:

1. Громов Г.Р. Очерки информационной технологии. / Громов Г.Р. // – М.: – 1993. Электронный ресурс. — Режим доступа (09.03.2014): http://www.netvalley.com/cgi-bin/library/books/it_assais.pl?page=41
2. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий. В 2х т. Т. 1. / Селевко Г.К. // М.: НИИ школьных технологий. — 2006. — С. 816.
3. Пометун О. та ін. навчаємо по-іншому: посібник для викладачів ПТУ. — Умань-Київ: Геопринт. / Пометун О.І. // — 2008. — С. 94. — 87 с.
4. Чайка В.М. Основы дидактики. Учебное пособие / Чайка В.М. // Киев: АМ. — 2011. Электронный ресурс. — Режим доступа (14.02.2014): http://pidruchniki.ws/14051003/pedagogika/tehnologiyi_navchannya#488.

В статье поднимается вопрос формирования профессиональной компетентности будущих учетчиков по регистрации бухгалтерских данных в профессионально-технических учебных заведениях Украины с учетом особенностей технологического подхода профессионального обучения.

Ключевые слова: технологический подход, профессиональная подготовка, учетчик по регистрации бухгалтерских данных, профессиональная компетентность, педагогическая технология.

У статті розглядаються питання формування професійної компетентності майбутніх обліковців з реєстрації бухгалтерських даних у професійно-технічних навчальних закладах України з урахуванням особливостей технологічного підходу професійного навчання.

Ключові слова: технологічний підхід, професійна підготовка, обліковець з реєстрації бухгалтерських даних, професійна компетентність, педагогічна технологія.

The article raises the question of formation of professional competence of future accounting clerks of accounting data registration in vocational educational institutions of Ukraine by means of the technological approach to training.

Key words: technological approach, training, accounting clerks for registration of accounting data, competence professional, technology educational.

УДК 378:7.012

Т.І. Рузьяк
м. Львів, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Сучасний ринок праці формує замовлення на спеціалістів, які не лише досконало володіють своїм фахом, а й є носіями професійних цінностей. Тому актуальності набуває проблема формування професійної культури майбутнього фахівця та зростає значущість культурологічного компонента освіти. У системі професійної підготовки фахівців спостерігаються значні відмінності в культурному компоненті її змісту для фахівців різних професій, що коливаються від достатньо вагомого значення культури до майже невідчутної його ролі. Основою визначення змісту професійної освіти фахівця будь-якої галузі є модель його професійної діяльності, поведінки. Одним із елементів цієї моделі, безперечно, виступає професійна культура. Серед навчальних закладів професійної освіти, які здійснюють підготовку висококваліфікованих фахівців для сфери обслуговування, важливу роль відіграють професійно-технічні навчальні заклади з багатоступеневим навчанням. Сучасний висококваліфікований фахівець має бути не лише спеціалістом у професійній сфері, а й високоморальною, духовною,

культурною людиною.

Актуальність **проблеми** формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування зумовлена наявністю потреби суспільства у висококультурних кадрах. Вимоги до сучасного фахівця потребують перегляду організації, засад, змісту, методик і технологій професійної освіти у професійній школі та у вищих професійних училищах зокрема.

У наукових роботах досліджена низка питань щодо формування загальної та професійної культури фахівця: професійна етика майстра виробничого навчання (О. Кривошеєва [3]), професійно-етична культура майбутніх фахівців (О. Пономаренко [4]), професійно-педагогічна культура майбутнього наставника (Т. Сидоренко [5], Т. Ткаченко [6], Я. Черньонков [7]), професійна культура у процесі вивчення професійно орієнтованих (П. Буянов [1]) та гуманітарних (Т. Щеголева [8]) дисциплін, моральна культура учнів профтехучилищ (Н. Заячківська [2]) та ін.

Аналіз цих праць, а також стан практики свідчать, що залишаються нерозв'язаними суперечності між: соціальними вимогами до професійної культури робітника і реальним її рівнем у випускників професійно-технічних навчальних закладів; об'єктивною необхідністю формування професійної культури фахівців сфери обслуговування і недостатньою зорієнтованістю навчального-виховного процесу таку діяльність.

Мета статті полягає у визначенні та дослідженні чинників навчально-виховного процесу, які суттєво впливають на формування професійної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування.

На формування професійної культури фахівця сфери обслуговування впливають об'єктивні чинники: освітнє середовище, де формується «класична», традиційна культура; культура сім'ї учня; культура, яка сповідується і нав'язується засобами масової інформації; культура вулиці та позанавчального середовища; культура галузі (традиційна і сучасна.) Це формує культуру зовнішню (формальну) і внутрішню (ціннісну, реальну). Необхідне поєднання зовнішньої (необхідна умова) і внутрішньої (достатня умова) професійної культури.

Водночас, існує ще низка суб'єктивних чинників впливу. Особливостями формування культури в сучасний період є свого роду боротьба з середовищем, оскільки те, що відбувається у навчальному закладі і поза ним, це два різні, часто антагонічні світи, в яких існують учні. Очевидно, що за цих умов не так важливо формально «сформувати культуру», як узгодити ці світи з повільним, але наполегливим перетяганням до доброго, цінного.

Передусім, значний антикультурний вплив мають засоби масової інформації. Оскільки ні педагоги, ні навчальні заклади практично не можуть впливати на програми телебачення чи зміст журналів, то саме вони повинні спрямувати свої зусилля на зміну ставлення учнів до цих засобів інформації. Тут доцільно використати ефект перенасичення інформацією, що стосується низькопробних бойовиків, інтимних сцен, пропаганди криміналу тощо. Величезну роль у цьому має відігравати випередження подій. Нині молодь шукає (часто підсвідомо) альтернативу, яку доцільно їй запропонувати в системі формування справжньої культури: спочатку шляхом критичного аналізу, зокрема на прикладах сфери обслуговування. Зауважимо, що дуже важливою є проблема відсутності запиту з боку багатьох учнів щодо формування культури. Тому важливою передумовою формування професійної культури є саме сформувати в учнів запит, зацікавлення, бажання сприймати відомості та засвоювати уміння. Не менш важливим є і реальна оцінка контингенту вищих професійних училищ у цьому контексті.

Сучасна практика свідчить, що культурний досвід учнів складається з багатьох, часто суперечливих, нашарувань, серед яких переважає видовищний синтез мистецтв, що сформувався в розвинену індустрію реклами, естради, телебачення, комп'ютерних технологій [3]. Більшу довіру в учнів наразі викликає візуальний образ, ніж літературний; учні відвикають від художньо-естетичного коду слова, учням важко відділити мистецтво від його неякісної імітації.

Ми вважаємо необхідним розгляд процесу заздалегідь запланованого формування професійної культури у вищих професійних училищах як альтернативного процесу до стихійних процесів формування культури сучасними чинниками (засоби масової інформації, негативні

прикладі з галузі, фальшиві уявлення побутового характеру, сім'я, формальний підхід до формування культури у ВПУ тощо). У сучасних умовах важливо не стільки формувати професійну культуру (класичні основи відомі давно і всім), скільки виправляти і коригувати стихійно сформовані в учнів неправильні, антикультурні уявлення та установки. Для цього необхідна педагогічна підтримка виявленого позитиву [5]. Доцільно перенести етикетні акценти з культури зовнішньої (хоч вони теж потрібні як необхідна умова) на внутрішню, яка дійсно формує культуру особистості (для цього формальні знання та навички повинні перерости у переконання та потреби особистості) [4]. Важливо також чітко усвідомити, що теоретично неможливо сформувати професійну культуру у всіх учнів однаково, тому доцільно передбачити елементарний, нормальний та високий рівні.

Аналіз готовності учнів сприйняти культуру, що офіційно формується у вищих професійних училищах показує нагальну необхідність підготовки до такого сприйняття, оперуючи чинниками, на які можна впливати. І після цього буде успішним формування професійної культури учнів, для якого можна вибрати відпрацьовані класичні схеми [1]. Тому ключовим моментом нашого дослідження є те, що вперше у формуванні професійної культури учнів вищих професійних училищ сфери обслуговування робиться акцент саме на урахуванні готовності учнів до сприйняття культури.

На сучасному етапі важливим є подолання негативного ставлення учнів до культури і пропедевтична мотивація (для появи запиту в учнів) як формування готовності учнів сприйняти культуру, іншими словами формувати в першу чергу відношення до професійної культури [6]. Пропедевтичну мотивацію сприйняття професійної культури учнями поділяємо за чинниками впливу на прагматичні та моральні, причому прагматичні доволі сильні, а моральні відносно слабкі і саме їх треба посилювати. Професійна культура працівника сфери обслуговування передбачає наявність у нього здатності до моральної творчості, володіння професійними знаннями, вміннями й навичками, серед яких значне місце займають навички культурного спілкування, адекватного донесення інформації, естетизація процесу надання обслуговування.

Для ефективного формування професійно-культурологічного компонента потрібна зміна ставлення до культурологічного компонента професії і в учнів, і в педагогів [7]. Доцільно ліквідувати беззмстовні втрати часу на так звані позаурочні заходи, що мають формальний характер, та ввести цілеспрямовані курси, позаурочні заходи, які виходять від учнів і сприяють глибшому усвідомленню ними необхідності в оволодінні спеціальними знаннями та професійною культурою, в активному прагненні до такого оволодіння.

Формування професійної культури реалізується під час: вивчення гуманітарних дисциплін; позаурочної діяльності, дипломного проектування, виробничої практики та спеціально розроблених курсів, а також у процесі самоосвіти.

Важливим чинником формування професійної культури можуть стати саме гуманітарні дисципліни, що мають культурологічну спрямованість [8]. Програми таких курсів мають у центрі проблему вивчення історії і теорії розвитку культур як єдиного процесу, що розвивається, містять у собі знання з таких наук, як культурологія, філософія, етика, психологія, педагогіка, людинознавство, естетика, релігієзнавство. У першу чергу доцільно забезпечити психологічні передумови формування професійно-культурологічного компонента. У контексті підготовки фахівця сфери обслуговування важливу роль займає вміння уникати конфліктів та правильно знаходити шляхи виходу з нього.

Гуманітарні предмети у системі професійно-технічної освіти посідають значне місце, а їх роль у процесі формування особистості визначається передусім тим впливом, який вони мають на цей процес. Художня література є засобом збереження і розвитку цивілізації, на її основі формуються загальнолюдські та професійні цінності майбутнього фахівця [2]. На жаль, нині знизився інтерес молоді до літератури. Сучасне покоління, захоплене інформаційним потоком, не знаходить часу для ознайомлення з шедеврами вітчизняної і світової літератури. Одним із небагатьох шляхів її освоєння обов'язкової загальноосвітньої програми, однак, якщо у середній школі література є одним із провідних навчальних предметів, то у професійних закладах її

освітній рейтинг значно знижується.

Одним із важливих завдань навчання світової літератури у вищих професійних училищах є розробка експериментальних програм, у яких зміст зосереджується на аналізі проблем життєвих ситуацій та в кінцевому результаті передбачає формування системи культурологічних знань. Для цього учень не повинен запам'ятовувати сюжет художнього твору в деталях, проте має зуміти самостійно побудувати адекватний, але не тотожний авторському, образ. За такого підходу учень дає власну оцінку твору з відображеними у ньому життєвими явищами, що сприяє формуванню системи культурологічних знань. Окрім того, зарубіжна література має на меті навчити учнів вищих професійних училищ переносити ситуації, які розглядались у літературних творах, у свою професійну діяльність.

У позанавчальній діяльності формування культури особистості забезпечується організацією роботи творчих учнівських об'єднань, науково-дослідних товариств; діяльності клубів; творчих зустрічей із провідними фахівцями тощо. У діяльності з саморозвитку учнів передбачено застосування педагогічних методів, спрямованих на формування вмінь самостійного підвищення рівня професійної культури; загальної культури; самовиховання, самовдосконалення особистісних якостей; самостійного підвищення рівня професіоналізму.

Нами розроблено факультативний спецкурс «Формування професійної культури молодшого спеціаліста сфери обслуговування». Предметом вивчення цього курсу є формування професійної культури учнів на основі вивчення гуманітарних дисциплін, таких як світова, українська літератури, українська мова, історія, соціологія, право, філософія, ділова українська мова, мистецтво ділового спілкування, релігієзнавство, культурологія, психологія спілкування та етика ділових відносин у сфері побуту.

Особливістю спецкурсу є його наскрізний характер. Навчальна програма розрахована на чотири курси навчання учнів у вищих професійних училищах. Спецкурс спирається на I курсі на знання з предметів: українська мова та література, зарубіжна література, історія України, всесвітня історія, географія; на II курсі — ділова українська мова, соціологія, політологія, культурологія, релігієзнавство; на III курсі — іноземна мова, основи правознавства, філософія. На IV курсі під час переддипломної практики систематизуються одержані знання та проводяться практичні заняття.

Використовуючи виявлені нами ефекти «пересичення», які подають засоби масової інформації та бульварне середовище, передусім спробуємо формувати в учнів уміння критично аналізувати культурологічне середовище (особливо професійне). На цій основі з'являється в учнів запит і інтерес до питань професійної культури, що дає можливість далі розвивати мотивацію формування культури в учнів вищих професійних училищ.

Ураховуючи, що професійна культура майбутніх фахівців сфери обслуговування дуже тісно (більше, ніж інші професії) пов'язана з сучасною масовою бульварною культурою та антикультурою, орієнтуватися, в першу чергу, на підготовку учнів до сприйняття цієї ідеальної професійної культури. Сучасна (масова, бульварна, загальнодоступна) культура дуже тісно перетинається зі сферою. Для фахівців сфери обслуговування їх професійна і загальна культура зв'язані тісніше, ніж у інших фахівців, тому такі важливі умови готовності до сприйняття культури, а також якнайповніше урахування особливостей сучасного навчального і позанавчального середовища та комплексного впливу усіх чинників.

Вивчення сучасного стану процесу формування професійної культури молодших спеціалістів сфери обслуговування на практиці дозволило сформулювати такі висновки: традиційна система викладання циклу гуманітарних дисциплін (зокрема, зарубіжної літератури і культурології) у ВПУ не повною мірою сприяє формуванню та підвищенню рівня професійної культури, відповідно до запитів суспільної думки. Реальною можливістю підвищення рівня професійної культури під час здобуття рівня молодшого спеціаліста у сфері обслуговування є: покращення якості дидактичного та методичного супроводу вивчення гуманітарних дисциплін (відсутні сучасні засоби навчання на уроках гуманітарного циклу, які б дозволили переглянути музейні експонати, експозиції виставок, матеріали на електронних носіях у вигляді фільмів та

презентацій, які поширюються значними темпами); внесення змін у систему викладання гуманітарних дисциплін із метою підняття якості та актуальності навчального матеріалу, професійного і практичного його скерування, врахування світоглядних аспектів (часто вивчається інформація дуже загальна, яку до професії «за вуха не притягнеш», вибір авторів і творів дати змогу здійснювати викладачу-практику); наступність і запитуваність елементів професійної культури упродовж усього періоду навчання (необхідно елементи культурологічних знань інтегрувати у професійну підготовку, у проходження виробничої практики виконання випускних кваліфікаційних робіт); застосування у навчальному процесі інноваційних методів і форм навчання (зокрема роботу у групах, виконання проектів, розробку презентацій тощо); систематичне підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних працівників; діагностика рівня професійної культури учнів та визначення готовності до формування у них професійної культури. Таким чином, ми розглянули об'єктивні та суб'єктивні чинники впливу на формування професійної культури фахівця сфери обслуговування. Досліджено, що факультативний спецкурс «Формування професійної культури молодшого спеціаліста сфери обслуговування» сприятиме удосконаленню навчально-виховного процесу шляхом виявлення та активізації тих чинників, які мають значний потенціал для формування професійної культури учнів.

Література:

1. Буянов П. Г. Формування графічної культури у майбутніх учителів трудового навчання України та Російської Федерації (порівняльний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / П. Г. Буянов. — К., 2008. — 19 с.
2. Заячківська Н. М. Формування моральної культури учнів профтехучилищ на народних традиціях автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. М. Заячківська. — К., 1995. — 24 с.
3. Кривошеєва О. І. Формування професійної етики майстрів виробничого навчання в професійно-технічних навчальних закладах: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.І.Кривошеєва. — Вінниця, 2007. — 20 с.
4. Пономарьов О. С. Особистісно орієнтований підхід до формування професійної культури майбутніх фахівців / Олександр Семенович Пономарьов // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2002. — № 3. — С. 157-182.
5. Сидоренко Т. Д. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. Д. Сидоренко. — Кривий Ріг, 2002. — 20 с.
6. Ткаченко Т. В. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. В. Ткаченко. — Х., 2000. — 22 с.
7. Черньонков Я. О. Формування професійної культури майбутнього вчителя іноземної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Я. О. Черньонков. — Кіровоград, 2006. — 20 с.
8. Щеголева Т. Л. Формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т.Л. Щеголева. — Хмельницький, 2007. — 20 с.

Формування професійної культури фахівця сфери обслуговування визначається чинниками впливу як у процесі навчання, так і під час позаурочної діяльності. Визначено, що для ефективного формування професійної культури майбутніх фахівців потрібна зміна ставлення до культурологічного компонента професії і в учнів, і в педагогів. Досліджено, що формування професійної культури реалізується під час вивчення гуманітарних дисциплін; позаурочної діяльності, дипломного проектування, виробничої практики та спеціально розроблених курсів, а також у процесі самоосвіти.

Ключові слова: професійна культура, майбутні фахівці сфери обслуговування, навчально-виховний процес, гуманітарні дисципліни.

Формирование профессиональной культуры специалиста сферы обслуживания определяется факторами влияния как в процессе учебы, так и во время внеурочной деятельности. Определено, что для эффективного формирования профессиональной культуры будущих специалистов нужно изменение отношения к культурологическому компоненту профессии и у учеников, и у педагогов. Исследовано, что формирование

профессиональной культуры реализуется под время: изучение гуманитарных дисциплин; внеурочной деятельности, дипломного проектирования, производственной практики и специально разработанных курсов, а также в процессе самообразования.

Ключевые слова: профессиональная культура, будущие специалисты сферы обслуживания, учебно-воспитательный процесс, гуманитарные дисциплины.

Forming of professional culture of specialist of sphere of service is determined by the factors of influencing both in the process of studies and it is Certain during uneducational activity, that for the effective forming of professional culture of future specialists necessary change of attitude toward the component of of profession culture and at students, and at teachers. It is explored, that forming of professional culture will be realized under time: study of humanitarian disciplines; uneducational activity, diploma planning, production practice and specially developed courses, and also in the process of self-education.

Key words: professional culture, future specialists of sphere of service, educational process, humanitarian disciplines.